

görölmüştür. Zehebî ise bu iddianın doğru olmadığını belirtmiştir (*A'lamü'n-nübelâ*, IX, 117, 118).

İbn Uleyye 13 Zilkade 193'te (28 Ağustos 809) Bağdat'ta vefat etti ve Abdullah b. Mâlik Kabristânı'na defnedildi. Kardeşi Rib'î ile oğulları Dimaşk Kadısı Ebû Bekir Muhammed ve Hammâd da muhad-dis olup üçüncü oğlu İbrâhîm'in ise Kur'an'ın mahlûk olduğunu savunan, İmam Şâfiî ile münazaralar yapan, Cehmiyye mezhebine mensup bir kelâmcı olduğu belirtilmektedir (Hatîb, VI, 20-23).

İbn Sa'd, Yahyâ b. Maîn, Ali b. Medînî, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin sika olarak değerlendirildiği, Ahmed b. Hanbel'in güvenirliliğinin zirvesinde gördüğü ve Şu'be b. Haccâc'ın "seyyidü'l-muhaddisîn" diye nitelendirdiği İbn Uleyye'nin rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. Onun son derece güçlü bir hâfizaya sahip olduğu, bu sebeple hadis rivayet ederken önünde yazılı metin bulundurmadığı belirtilmektedir. Ahmed b. Hanbel'le birlikte iken yanlarına gelen bir kişinin, Abdullah b. Amr b. Âs'ın hadisleri yazmak için izin istemesine Hz. Peygamber'in olumlu cevap verdiğini gösteren hadisi (Ebû Dâvûd, "İlim", 3) rivayet etmesi üzerine İbn Uleyye'nin bunun yalan olduğunu söylemesine bakılacak olursa (Ahmed b. Hanbel, I, 244-245; II, 388) onun hadisleri ezberden rivayet etmekle kalmayıp aynı zamanda hadis yazmanın yasak olduğu görüşünü benimsediğini göstermektedir. Ebû Dâvûd'un hata yapmayan muhaddis bulunamayacağını söyledikten sonra İbn Uleyye'yi bundan istisna etmesi (Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 216), Câbir b. Abdullah'ın rivayet ettiği müdebber* konusundaki hadiste (Ebû Dâvûd, "İtk", 9; Nesâî, "Büyü" 84) köle ile efendisinin adlarını değiştirerek nakletmesi dışında bir kusuru bulunmaması onun zabtının da son derece sağlam olduğunu ortaya koymaktadır.

İbn Uleyye'ye nisbet edilen *Kitâbü't-Şahâre*, *Kitâbü's-Şalât*, *Kitâbü't-Tefsîr* ve *Kitâbü'l-Menâsik* adlı eserlerin (İbnü'n-Nedîm, s. 227) günümüze gelip gelmediği bilinmemekte, Ebû Bekir el-Ebherî'nin oğlu Ebû Ca'fer'in *er-Red 'alâ İbn Uleyye* adıyla bir kitap yazdığı kaydedilmektedir (a.g.e., s. 201).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Dâvûd, "İlim", 3, "İtk", 9; Nesâî, "Büyü" 84; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 325-326; Ahmed b. Hanbel, *el-İllet* (Vasiyyullah), I, 244-245, 377; II, 372, 388; III, 182; ayrıca bk. İndeks; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, I, 342; Fesevî, *el-Ma'rife ve'l-târîh*, II, 132-133; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve'l-tâdil*, II, 153-155; İbn Hibbân, *es-Sikâat*, VI, 44; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Flügel), s.

201, 227; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VI, 20-23, 229-240; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, I, 99-102; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, III, 23-33; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 322-323; a.m.f., *A'lamü'n-nübelâ*, IX, 107-120; a.m.f., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 216-220; a.m.f., *Târîhu'l-İslâm: sene 191-200*, s. 98-103; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, I, 275-279; III, 4, 236; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfessirîn*, I, 104; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 333; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 206; Zirikî, *el-A'lam*, I, 301; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, II, 283; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirîn*, I, 86-87.

SELAHATTİN POLAT

İBN UNEYN

(ابن عنين)

Ebû'l-Mehâsin Şerefüddîn Muhammed
b. Nasrillâh b. el-Hüseyn
b. Uneyn el-Ensârî
(ö. 630/1233)

Hicivleriyle tanınan şair ve vezir.

9 Şâban 549'da (19 Ekim 1154) Dimaşk'ta doğdu. Soyu ensara dayandığından Ensârî nisbesiyle anılır. Dimaşk'ta Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir, Ebû's-Senâ Muhammed b. Arslan eş-Şeyzerî, Kutbüddin en-Nîşâbü'rî ve Kemâleddin eş-Şehrezürî'nin, Bağdat'ta Minü'cihr b. Türkânşah'ın derslerine devam etti. İbn Düreyd'in meşhur söz-lüğü *el-Cemhere*'yi âdeta ezberledi. On altı yaşında iken şiir yazmaya başladı. Yetiştirdiği dönemde Suriye bölgesini Nüreddin Mahmud Zengî yönetiyordu. İbn Uneyn daha sonra burada Eyyübî Devleti'nin kuruluşuna şahit oldu. Zengîler ve Eyyübîler devrinde devlet yöneticileri, vezirler, kumandanlar ve âlimler için hicviyeler yazan İbn Uneyn, Selâhaddîn-i Eyyübî'ye şikâyet edildi (570/1175). Bu olay üzerine Dimaşk'tan sürüldü ve yaklaşık yirmi yıl boyunca Suriye, Azerbaycan, Horasan, Gazne, Hârîzme ve Mâverâünnehir'de dolaştı. Rey'de bulunduğu sırada Fahreddin er-Râzî'den yakın ilgi gören İbn Uneyn ona birçok defa methiye yazdı. Rey'den Hindistan'a, oradan da Yemen'e geçti. Yemen'de hüküm süren Selâhaddîn-i Eyyübî'nin kardeşi Seyfülislâm Tuğtegin'e yazdığı şiirler sebebiyle onun iltifatlarına mazhar oldu. Bir müddet Yemen'de kaldıktan sonra Mısır'a gidip gelerek ticaretle uğraştı. Mısır'da bulunduğu süre içinde edebiyat ve şiir meclislerine devam ederek "Dimaşk şairi" unvanı ile tanındı.

İbn Uneyn, Selâhaddîn-i Eyyübî'nin ölümünden (589/1193) sonra Dimaşk'a dönmek için Eyyübî Sultanı I. el-Melikü'l-Âdil'e bir methiye yazdı ve hükümdarın izniyle 593'te (1197) Dimaşk'a geri döndü. el-Melikü'l-Âdil'in oğlu el-Melikü'l-Muazzam

ona büyük saygı gösterdi. 623'te (1226) kendisini elçi olarak tayin ettiğinde İbn Uneyn Erbil'de İbn Hallikân'la görüştü. Hükümdar daha sonra onu vezir tayin etti. el-Melikü'l-Muazzam'ın ölümünün ardından oğlu el-Melikü'l-Eşref Mûsâ zamanında görevinden ayrılıp evine çekilen İbn Uneyn 20 Rebülevvel 630'da (4 Ocak 1233) Dimaşk'ta vefat etti. Kaynaklarda iyi bir şair olmasının yanında hadis, fıkıh, tefsir, lugat, mantık, tarih, astronomi ve matematik gibi ilimlerle de ilgilendiği kaydedilmektedir.

Büyük Arap şairlerinin eserlerini incelediği anlaşılan İbn Uneyn'in şiirleri, fasih lafızlarla sağlam terkiplerden oluşan mükemmel bir örgüye sahiptir. Bu ise onun, *el-Cemhere*'den ezbere nakiller yapabilecek derecede güçlü lugat bilgisinden ileri gelmektedir. Hicivlerinde halk diline ait kelimeler kullanması uzun zaman değişik bölgelerde bulunmasından kaynaklanmış olmalıdır. Hemen herkesi hicvetmeyi âdet haline getiren İbn Uneyn, insanların sadece yanlışlarını değil bazı vücut sakatlıklarını da hiciv konusu yapmıştır. *Mikrâzü'l-â'râz* adlı 500 beyitlik bir şiirinde Dimaşk büyüklerini bu açıdan eleştirmiş, bu yergileri sebebiyle zındıklıkla itham edilmiştir.

İbn Uneyn'in şiirleri daha sonra derlenerek divan haline getirilmiş, çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları bulunan divan Halîl Merdem Bek tarafından yayımlanmıştır (Dimaşk 1946; Beyrut, ts.). Kaynaklarda onun İbn Düreyd'in *el-Cemhere*'sini ihtisar ettiği, el-Melikü'l-Azîz laka-bıyla bilinen Yemen Sultanı Seyfülislâm Tuğtegin'in hayatına dair *Târîhu'l-Azîzî* adlı bir kitap yazdığı kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Uneyn, *Divân* (nşr. Halîl Merdem Bek), Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), neşreden giriş, s. 3-46; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ*, XIX, 81-92; Münzirî, *et-Tekmilâ*, III, 336-337; İbn Hallikân, *Vefeyât*, V, 14-19; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*, XXII, 363; İbnü'l-Verdî, *Tetimmetü'l-Muhtaşar fi ahbâri'l-beşer* (nşr. Ahmed Rif'at el-Bedrâvî), Beyrut 1389/1970, II, 240-241; Safedî, *el-Vâfi*, V, 122-127; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIII, 137-138; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, V, 405; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, VI, 293-295; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), VII, 246-250; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 113; Brockelmann, *GAL*, I, 387-388; *Suppl.*, I, 551; Halîl Merdem Bek, *eş-Şu'arâ'ü's-Şâmiyyûn*, Beyrut, ts., s. 245-275; Şevkî Dayf, *Târîhu'l-edeb*, VI, 718-722; Ömer Feruh, *Târîhu'l-edeb*, III, 514-517; Zirikî, *el-A'lam* (Fethullah), VII, 125-126; "İbn Uneyn", *El'2* (İng.), III, 962; Muhammed Seyyidî - Hasan Saferî Nâdirî, "İbn Uneyn", *DMBİ*, IV, 345-347.

RIZA KURTULUŞ